

Діло

виходить щоденно передполуднем

<p>РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, П. нов. Конте пошт. шадя. 143322. Адреса для телеграм: «Діло», Львів. Гол. Редактор приймає від 11—12 год. передполуднем Рукописи не звертаються.</p>	<p>ПЕРЕДПЛАТА: Місячний вартість 450 зол. За границею: В Америці 1 долар, Франції, Голландії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 750 ал., Німеччині 750 ал., Швейцарії 8 шв. фр., Чехословаччині 20 ч. в. Румунії 150 лей, Болгарії 750 ал., Австрії 750 ал. — Зміня адреси 1 зол.</p>	<p>В СПРАВІ ОГолошень ЗВЕРТАТИСЯ до адмні- страції. ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 20 сот.</p>
---	---	--

Прем. Пілсудський виступить експозе в соймі?

Стане, чи не стане перед соймом? — Над чим радитиме Рада міністрів? — В справі позички в Америці.

Варшава, 15 жовтня 1926.

В нинішніх газетах появилися вістки про те, що прем. Пілсудський виступить на першому засіданні сойму велику політичну промову. Досі думали, що з експозе нового уряду виступить віцепрем. Бартель. Дзень Польські подає, що на чаю в Бельведері Пілсудський дав до пізнання присутнім міністрам, що він сам стане перед соймом в характері шефа уряду і виступить промову не тільки до послів, але також до цілого народу. В останній хвилі що вістку дementують в тому змісті, що Пілсудський не має зовсім охоти ставати перед народним представництвом з експозе.

В найближчому тижні відбудеться в середу засідання Ради міністрів. Після того засідання Рада не буде сходитися принайменше до кінця місяця. На денному порядку цього засідання є справа новел до емеритального закону і проєкт закону

пресового, що має вийти шляхом декрету президента держави. Крім цього мають бути розглянені різні персональні зміни в ділянці державної адміністрації.

Вчора відбулася конференція між мін. скарбу Чехословаччини і американським послом Стетсоном, якої темою була більша позичка Польщі в Америці і справа рапорту проф. Кеммерера. Цю конференцію узагають за початок переговорів у справі позички. Скарбові круги узагають вислід учорашніх нарад корисним для Польщі.

Personalia.

Віцепрем. Бартель виїхав на відпустку. — Щоденник „А.В.С.“ заперечує істину про намір мін. промислу й торгівлі Квятковського уступити — Люблинським воєводою по Москвалевським, по інформації „Гласу Правди“, має стати Ремішевський, який у дніх травневого перевороту обіймав воєводство в Лодзі.

Наради райхстагу під охороною поліції.

Закон про відшкодування прийнятий.

Берлін, 15 жовтня 1926.

У пильнованні скріпленими відділами поліції пруським соймі почалася нині дискусія над третім читанням закону про відшкодування для Гогенцолернів. Міністр фінансів зазначив, що кожен республіканський уряд умітиме перешкодити реституції монархізму. Описля приступлено до голосування. Не зважаючи на протести комуністів, прийнято в третьому читанні § 1. і 2. закону про відшкодування. Соціалісти здержалися від голосування. При голосуванні над цілим законом було 258 голосів за, 27 протн, 60 послів здержалося від голосування. Перед остаточним голосуванням комуністи поставили нагале внесення,

щоби палата ухвалила, що закон перефоровано зі знасилуванням регуляміну нарад і здавленням сво боди слова комуністів на приказ Гогенцолернів. Внесення це відкинено. Це викликало нагальні сцени серед комуністів. Колиж таки голосування відбулося, комуністи прийняли його великим галасом і прокланами 6. династії. Перед столом президента прийшло до завзятої бійки між соціалістами і націоналістами. Комуніст Бік розкинув акти, пос. Каспар схопив президентів дзвінок і двонив ним зі свого місця. На поміч комуни. послам прибігли гості-комуністи з галерії. Предс. виключив 4 послів.

Засідання Ліги Націй в Берліні.

Париж, 15 жовтня 1926.

„Пті Парізієн“ повідомляє, що Рада Ліги Націй збереться в березні 1927 року у Берліні.

Димісія австрійського уряду.

Відень, 15 жовтня 1926.

Австрійський уряд д-ра Рамека постановив податися до димісії, тому що не міг сповнити домагань урядовців про підвищу їх платень. Акт д-р Рамек на основі § 74. конституції просив президента Нав. Ради скликати Раду на день 19-го жовтня.

Димісія уряду Бетлена не прийнята.

Будапешт, 15 жовтня 1926.

Регент Мадярщини Горті не прийняв димісії кабінету Бетлена.

Радіч бажає працювати з урядом.

Бігород, 15 жовтня 1926.

Степан Радіч вислав до премієра телеграму, що готов дальше співпрацювати з урядом. Різночасно повідомляє премієра, що вертає до Бігороду. Політичне положення наслідком того поліпшилося.

Асквіт уступив із проводу ліберальної партії.

Лондон, 15 жовтня 1926.

Льорд Асквіт уступив із проводу ліберальної партії. То було — як пишуть усі часописи — несподіванкою для всіх членів ліберальної партії. Серед наслідників Асквіта передовсім називають Льюйда Джорджа. „Дейлі Грефік“ висловлює погляд, що уступлення Асквіта з проводу пояснюється зростаючими в ліберальній партії впливами Льюйда Джорджа.

Перед процесом Шварцбарта.

Париж, 14 жовтня 1926.

Психіатрична експертиза Шварцбарта стверджує м. ин., що він є людиною нагального темпераменту, але не має ніяких нервових забурень. Він визнає цілу справу убийства вкляйточніше і найдокладніше, а це є найкращим доказом, що він свий чин обдумав і приготував з найменшими подробицями і виконав з президентиєю. Таким чином Шварцбарт є повний відповідальний перед правом за свій вчинок.

Біржа.

Гроші.

На девізній біржі таксували доларя в готівці і чеки на Нью-Йорк 902, 904. Курсу Банку Польського і маршавської офіс біржі без змін. У приватних оборотах курс доларя 903—906.

Свято відродження.

Львів, 16 жовтня 1926.

Завтра Львів, осередок західно-українських земель, обходить велике свято, свято економічного відродження, свято самопомогли й самодіяльності, свято громадянського співвідання, свято кооперації.

Перед нами святковий популярний плякат, виданий з того приводу. На ньому еластично представлений світ старий, роздрібний світ, безпорадності, визиску, занепаду, господарської залежності і нужди — та світ новий, суцільний, світ солідарності, самовистарчальності, господарської й культурної свідомості і добробуту. В кількох наглядних, реалістично до подробиць вірних картинах зясовано вегетацію нашої „старовини“: тут жидівський торговець горі дном перевертає змістовість поганенького селянського доза, шукаючи за предметом дешевого купна; там згнітний видирає селянинові безрогу. То знову селянка днями вистигає з кусником полотна, витрачаючи даремне дорогий час, а біля неї байдужо й зневажливо проходять елгантні пани, які живуть у достатках не працюючи. А те село, в якому має відпочити втомлене серце, теж представляється сумно й нужденно. З одного боку старенька, деревляна церква з поломаним хрестом і розвалена школа, а по противному боці величавий мурований костюл. Біля церкви розперлася широко нехлюйна жидівська корчма, яка прокостує селянську кербавицю. Ось так в найзагальніших рисах представляється старий світ. Над новим, суцільно-самовистарчальним світом сонце розсипає своє золоте проміння. Селянин, себ-то символ української творчої-працюючої наші, сам дає собі раду. На першому плані знімається кооперативна каса і сільсько-господарська кооператива, а в далі пишню мріють бані величавої мурованої церкви. Всі попередні признаки чужого культурного й господарського гнету зникли, пропали, розвіялися.

Два світи: перший із забитим, затурканим селянином, над яким панує, якого визискує кожний зайда; — другий, в якому той селянин є сам господарем своєї землі і власником усіх здобутків своєї праці. Два світи: один дійсний, реальний, світ недавньої минувшини і сучасності, а другий світ уявний, світ будучини. До того світу має нас привести кооперація, дружна, добровільна співпраця всього народу над своєю освітою, над своїм економічним подвигненням, над зростом, розбудовою і поширенням духової і матеріальної культури та добробуту.

Два світи, — два противенства. Деж ми находимось, в якій стадії розвитку, в якому світі? Ми лише що з труднощами відриваємось від „пересудів“ старого світа і робимо перші кроки, самостійні і певні, в напрямі нового.

Людська натура є консервативна. Особливо старі люде схильні представляти старовину в рожевому світлі, а з презирством, байдужістю або й іронією дивитися на всякі новаторські почини. Старі селяне ще й досі оповідають, що за панщини було краще. І за панщини і пізніше. Краще є все тоді, коли людина була молодішою впо-

ні сил, коли вона була активнішою учасником життя, а поганіше, коли знеможена людина, стара й підтоптана, пасивно відноситься до життєвих маніфестацій і живе вже лише споминами.

Життя нашого народу визначається постійним поступом, за винятком тих — коротших чи довших — епізодів, коли нещастя наслідок невдачі заваготить над нами. Однак навіть серед найбільшого лихоліття кожна жина істота шукає виходу. Інстинкт самозбереження, а тим більше зростаюча свідомість пробус знайти шлях до покращання своєї долі.

В старовину було гірше! — кажу старі люде.

А чи треба пригадувати ті часи, коли наше селянство майже поголовно амирало господарсько в страшних лихварських руках? Ліцтвації були на денному порядку. Павуки-лихвари обмотували селянську масу, не лише витискали з неї останні життєві соки, але просто задоволюючи на смерть свої жертовні, довгий час ми були безсильні. Темні, несподані, без інтелігенції, яка постійно лаб за народом, яка нашлаб раду на це велике, просто живе лихо. Але згодом, скоро тільки ряди нашої народницької інтелігенції почали зблизуватися, кинено клич рятунку задоволеного селянства при допомозі власних кредитових товариств. Ріжним жидівським, лихварським „баночкам“ наша народницька інтелігенція протиставить власні кредитові установи з метою видобути задоволене селянство з лихварських лабет. І так в р. 1894 повстає в Перемишлі (осідку д-ра Т. Кормоша) кред. тов. „Віра“, в тому самому році (два місяці пізніше) виростає в Стрию (осідку пок. д-ра Евг. Олесницького) „Задаткова Каса“, в р. 1895 основується у Львові (осідку д-ра К. Левницького) асекураційне, а описля й кредитове тов. „Дністер“. Ші товариства дешевого кредиту є родоначальниками величезної сітки кредит. кооператив, які перед війною обкопили були всю країну, несучи поміч селянству. Зайвим було би сьогодні давати біляс праці і задовті тих кооператив. А прешні і тоді були люде, що не вірили в можливість поборення густої лихварської сітки. А прешні досягнення кред. кооператив були величаві. Клич самооборони, кинений в маси, найшов був живий відгомін.

Правда, війна й девальвація привели більшість тих кооператив до ліквідації, однак віра у власні сили почала прозябати в иній галузі, в галузі споживчої, а описля й сільсько-господарської кооперації при одночасному відновлюванні розтощеної кредитовою кооперації. І тут найшлися — зовсім природно — недоліки. Але вже невеличка доба кількох літ засвідчила, що клич господарської самооборони вплив на родючий ґрунт. Коли перед війною ася наша кооперація (згуртована в Українському Рев. Союзі [около 600] і москвофільському [39]) висловлювалася цілком кругло 700 кооператива, то тепер вона досягає числа 2.000 (на 1. жовтня 1926 — 1940) з около 150.000 членів. Обмежуємося дим одним порівнянням з огляду на те, що в літніх місяцях в нас були подані вичерпуючі цифри щодо зросту кооператив, розпоради димих фондів і їх руху та обороту. Годиється додатні тільки одно: Власні фонди (білянсові) кооператива

Найбільший вибір блатних товарів, МУЖЕСЬКОГО СУКНА

порукає фірма

АНТІН УВЕРА

Львів, вул. Галицька 10.

Філії в Тернополі, Дрогобичі,
Стрию. 12-10

досягають висоти 1,150,000 зол. Є це без сумніву значна сума, коли мати на увазі наше теперішнє господарське положення, однак смішно мала в порівнянні з нашою чисельністю. До того ж певна частка основного капіталу зложилась головним чином з сел. Місто взагалі, а наша інтелігенція зокрема має тут зникаючу пайку вкладу. А прешні завданням кооперації є між иншим дати пристовище нашим інтелігентним силам.

Дотеперішні досягнення нашої кооперативного руху є справді блискучі. На яких 4,000 місцевостей в Галичині і 2,000 на північно-західних землях, себто разом на 6,000 місцевостей—2,000 кооператив. Отже на протязі розмірно короткого часу доведено до того, що кожна третя місцевість має українську кооперативу. Черговим завданням постаратися, щоб в кожній місцевості була українська кооператива. Поруч з тим на порядку дня стоїть специфікація кооперативного руху. Виходячи від консумційного примітиву, мусимо змагатися до поширення стихійного кооперативного руху з одного боку в напрямі відбудови кредитової кооперації, а з другого в напрямі розбудови сільсько-господарської і продукційної кооперації.

Розвиток нашої кооперації залежить від оборотового капіталу. Здобуття його — це найближче завдання, це клич і крик дня. Дотеперішній розвиток кажує, що немає нічого неможливого, що отже і здобуття оборотового капіталу лежить в обсягу нашої спроможності. Тільки сильно бажати, тільки хотіти, тільки настільки волю до діла!

Завтра обходимо свято нашої дотеперішньої самодіяльності і співпраці. Але одночасно кермані нашої кооперації завтра намічуватимуть її розвитковий шлях на будуче. Завтра понесуть по всій країні нові кличі. Нехай же між ними найдеться і клич ощадності.

Щадім і скупуймо! — такий між иншим повинен бути клич на найближчу мету. Щадім і несім найдрібніший гріш до найближчої кооператива, даваймо його як вкладку до обороту. Нехай він побільшує наше майно, нехай дає розгін ініціативі, нехай здійснює горді плани! Що більше! В день кооперативного свята повинен бути встановлений один чи два дні до року, коли кожний член української нації, найбагатший і найбідніший, найменший і найстарший. — був би зобов'язаний аложити щонайменше 1 зол. на шадницю.

Під кличем: „Щадім і скупуймо!“ — повинна розвиватися пропаганда в нашій пресі, на сходинах, зборах і вічах. Бо тільки розпоряджаючи незалежним від ніяких зовнішніх чинників оборотовим капіталом, ми зможемо побіди й самопевно йти вперед в господарській діяльності, творячи одночасно й культурні вартості та основу політичної сили.

Свято відродження — велике свято, проміне свято. Але справжнім святом буде воно тільки тоді, коли дамо собі Ганнібалеви присягу не спикитися в розвитковому поході і використаємо всі сили і засоби, щоб тієї присяги додержати, щоб її здійснити. Тоді то ге свято опромінить сонце господарського, а за ним і всякого иншого визволення, тоді вийдемо в ай новий світ, який так плястично амалював нам чуткий мистець,

З паневропейського конгресу.

В комісії для політики і національних меншостей.

Відень, 11. жовтня 1926.

В дні 3—6. ц. м. був у Відні перший паневропейський конгрес. Концепція Паневропи — відома. Про конгрес були також докладні відомості в пресі. Тому я обмежуся в цій статті повідомленням про засідання комісії для політики і національних меншостей, де говорено також про українську справу.

З України взяли участь у конгресі проф. О. Ейхельман і я, — оба як члени Паневропейської Унії Чехословаччини. Як член конгресу я взяв участь у працях комісії для політики і національних меншостей, де зголосив отсе внесення:

„Перший паневропейський конгрес ухвалив: 1) Меншости треба поділити на територіальні й екстериторіальні. 2) Першим з них треба признати право самовизначення, щоб вони самі рішили, чи хочуть оставати в даній державі; в цьому випадку треба державу перебудувати на федеративно-автономічних основах. 3) Другим (себто екстериторіальним меншостям) треба признати культуру автономію. 4) Меншости треба признати підметами права і зокрема підметами міжнародного права, на скільки йде про охорону їх інтересів перед міжнародними установами.“

Реферат про національні меншости виступив у комісії д-р Морукоті, Німець з Югославії. Він поділив питання національних меншостей на європейське і російське, розуміючи під другим положення народів у Радянському Союзі. Не торкаючись цього останнього, він присвятив свої висновки рішення питання меншостей в Європі, що повинно бути одним із завдань паневропейського руху. Взагалі він став на становищі женецьких конгресів національностей, ставлячи як основу рішення питання національних меншостей — культурну автономію.

Після нього я одержав голос для мотивування мого внесення. Зміст моєї промови був такий:

Говорити про європейське і російське питання національних меншостей не є правильним. В Європі не можуть чи не хочуть розуміти, що Росія в давній розумінні не існує, що на території давньої Росії утворився Союз радянських республік, в якому російська республіка є тільки одною зі складових держав Союзу. Як не існує давня Росія, так не існує й російське питання національних меншостей. Радянський Союз — це союз національних держав, в яких знов менші національні групи мають автономію. Так розказано національним питанням на тій території, яку в Європі досі привикли називати „Росією“.

Мажучи це на увазі, треба сказати, що питання про національні меншости існує тільки в тих державах, які мають в будучности творити Паневропу.

Годі думати, що перший паневропейський конгрес може принести негайну зміну в теперішньому положенні національних меншостей. Політика інтересованих держав і становище Ради Союзу Націй в цій справі мають означені лінії, від яких покищо не відступлять.

Тому задача конгресу лежить не в „практичній роботі“, а в виробленні нової ідеології, яка повинна лягти в основу організації Паневропи. Паневропейський рух мусить витворити таку ідеологію, оперту на справедливості, коли Паневропа не має стати другим „товариством взаємних обзпечень“, яким став Союз Націй.

Приступаючи до розгляду питання національних меншостей, треба передовсім звернути увагу на те, що мирові угоди через самовільне ділення національних територій утворили занадто багато національних меншостей. Тому треба найперше звести питання національних меншостей до властивої міри.

Уявляю собі, що Німеччина завоювала й анексувала Францію. Тоді 40 мільонів Французів було би супроти 70 мільонів Німців тільки національною меншістю. Навпаки, коли-б Франція завоювала половину Німеччини, тоді знов понад 30 мільонів Німців було би національною меншістю супроти 40 мільонів Французів. Ці яркі, в практиці неможливі приклади ілюструють, як в дійсності творено теперішні національні меншости.

Так стали національними меншостями в Польщі 7 мільонів Українців і 3 мільони Білорусів, у Румунії один мільон Українців. Не є вони меншостями у відношенні

члени слова, бо заселяють як більшість свою національну територію

Слідуючий бесідник, проф. Фалюгелі з Будапешту, признав у принципі повну слушність моїм висновкам, ставлячи від себе — як він зазначив — скромніше домагання, а саме, щоб адміністративні границі, які мають заступати в будучій Паневропі теперішні державні границі, покривалися з національно-культурними границями.

В дальшій дискусії окремі бесідники вказували на трудність проблеми, стоячи на тім, що конгрес не може прийняти конкретних рішень, а тільки висловити потребу полагодження питання національних меншостей.

В цьому дусі прийняла комісія отсю резолюцію, яку виробили спільно посол німецького парламенту Миттельман і посол чехословачького парламенту Кафка (професор німецького університету в Празі):

„Комісія для політики і меншостей поручає першому паневропейському конгресові установити постійну комісію, яка приступила би до основних розслідувань справи національних меншостей і на цій основі, в порозумінні з Міжпарламентарною Унією, Унією Товариств Союзу Націй і женецьким конгресом меншостей виробила докладні пропозиції до забезпечення прав національних меншостей. Конгрес виходить при тім з того, що з огляду на європейські границі паневропейський рух може мати багаторічний успіх через вдоволення вирішення питання меншостей.“

Инші внесення, себто вище подане моє внесення, внесення проф. Фалюгелі і ще пару инших рішено передати постійній комісії як матеріял для студій.

Очевидно, виступаючи в комісії, я мав на увазі не практичні успіхи, які в даній момент виключені, а тільки принципиальне

поставлення справи. На його думку треба це робити при кожній нагоді, щоб в свідомості міжнародного світа стало самозрозумілим, що ця справа належить до таких, які мусять бути полагожені, і то не в рамках охорони національних меншостей, а через зміну існуючої державної конфігурації.

Проф. д-р М. Позницький.

Боротьба за школу у Франції.

(Від власного кореспондента.)

Париж, 10. жовтня 1926.

(Докладніше.)

III.

Акт несправедливості супроти капітана жидівської віри, Драйфуса, супроти якого провинилося тодішнє консервативно-католицьке міністерство, дав у Франції почин завзятий, знаменито ведений, дошлілий і послідовний протикатолицький реакції, ведений вільнодумною інтелігенцією в союзі з міським, фабричним і соціалістичним робітничим елементом. Реакція та висловилися в розділі церкви від держави, який мав між ин. наслідком повне відкатоличення шкіл всіх категорій. Наука релігії скасована, катехити прогнані, навіть назва Бога старанно витерта зі сторінок шкільних підручників. Науку релігії заступає у Франції свого рода навчання горжанських чеснот, основане, відповідно філософічним поглядам автора даного учебника, раз на етиці Імануїла Канта, то на моралі Августа Конта, то знов на моральних засадах кооператизму або на инших філософічних і моральних системах, аби тільки не на християнським катехизмі.

Як відповіли на протикатолицьку шкільну реакцію француські католики?

Відповіли так, як українське громадянство в Галичині силкувалося і силкується відповісти на протикатолицьку шкільну систему — тільки в мірі без порівняння видатніший і успішніший: француські католики оподаткувалися вдруге — на своє католицьке, приватне (тут кажуть: „вільне“) шкільництво.

Значить: приватні католицькі факультети і католицькі університети з усіма видами. Значить: приватні католицькі середні школи з інтернатом і без, скрізь, де є державна середня школа. Значить нарешті — і це найцікавіше — справдішня сітка „вільних“ народних шкіл для хлопців і дівчат, у боротьбі за діточі душі супроти державних, світських шкіл з їх синдикатними а соціалістичними і комуністичними спідками учителями народними.

Закон вимагає, щоб в кожній без винятку громаді була державна народна школа, і нема у Франції громади без державної школи. Тільки що? Є тисячі і тисячі сільських громад у Франції, де школи ті пусті або майже пусті, а їх учителі й учительки без заняття та ще й часто наражені на бойкот людности. Супроти мурованої, поперхової, модерної державної школи селяне трохи не всіх сіл Франції побудували свої „вільні“ школи, де програма навчання та сама з додатком науки релігії, своїми складками удержують ті школи з учителями й учительками тай тільки туди посилають своїх дітей. До урядової школи (теж примусово побудованої і удержуваної громадою) шануючий себе господар дитини не пішла, шось, наче у нас, господар не пішла дитини до жидівського „хайдера“. До публічної школи мусить посилати свої діти громадський почтар і жандарм (бо втратили би посаду), і діти ці зносять пакости від своїх товаришів з вільної школи.

Такий стан річей в шлій західній і осередній полові Франції, в Бретані, Вандеї, Канталі, Руєргі. Там публічні школи без учеників, а учителі — тут вони добре плачені — примусово дармують. У промислових, фабричних полюсах відносин для публічних шкіл очевидно ліпше, але й там вільні школи роблять їх поважну конкуренцію: учительство